

СПЕЦИФІКА ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЗИЧНИХ РЕАБІЛОЛОГІВ, ВРАХОВУЮЧИ ОСНОВНІ ВИДИ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Городинський С.І.

Буковинський державний медичний університет

У статті висвітлено основні підходи до визначення основних видів реабілітації (медична, фізична, психологічна, соціальна, професійна, педагогічна, спортивна, побутова, технічна, оздоровча) при підготовці магістра з фізичної реабілітації у ВНЗ.

Ключові слова: види реабілітації (медична, фізична, психологічна, соціальна, професійна, педагогічна, спортивна, побутова, технічна, оздоровча).

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Подальше становлення та формування спеціальності «Фізична реабілітація» в Україні супроводжується активним обговоренням проблем теоретико-методологічного, науково-практичного та професійно-прикладного характеру. Сьогодні ще не досягнуто адекватного розуміння міста фахівця з фізичної реабілітації в державних закладах Міністерства охорони здоров'я України, але знайдено порозуміння з керівниками Міністерства соціальної політики України. Низка навчальних закладів різного профілю і підпорядкування розпочала підготовку фахівців фізичної реабілітації без належної науково-методичної бази і методологічної визначеності. До цього часу не має єдиних трактувань щодо основних визначень фізичної реабілітаційної освіти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Враховуючи вищезазначене виникає проблема якісної професійної підготовки майбутніх магістрів з фізичної реабілітації з урахуванням основних видів (аспектів) реабілітації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми та на які опирається автор. Проблемі, пов'язаній з професійними аспектами підготовки фізичних реабілологів, присвячені дослідження таких науковців, як Л.П. Сущенко, В.О. Кукса, О.І. Міхеєнко, Л.Б. Волошина, А.М. Герцик, Н.О. Белікова. Одними із перших в колишньому Радянському Союзі питання реабілітації висвітлювалися І.К. Шхвацабою, аспекти соціальної, медичної, трудової, соціальної реабілітації представлені в монографії К. Ренкера, реабілітація при дитячих хворобах відображена у наукових працях О.Ф. Тарасової, більш повне і сучасне уявлення про реабілітацію представлено у перших українських підручниках з фізичної реабілітації професора В.М. Мухіна, професора О.К. Марченко, професора І.І. Пархотіка російському підручнику «Физическая реабилитация» С.М. Попова, окремі аспекти педагогічної реабілітації зазначені в роботах професорів В.С. Дмитрієва, С.П. Евсеева, методики спортивної реабілітації представлені у багаточисельних публікаціях С.Ю. Капралова

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Спробувати визначити сутність понять різних видів (аспектів) реабілітації (медична, фізична, психологічна, соціальна, професійна, педагогічна, спортивна, побутова, технічна та оздоровча) у системі професійної підготовки майбутніх магістрів з фізичної реабілітації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Термін «реабілітація» (rehabilitatio)

здавна використовується в юридичній практиці щодо відновлених у правах осіб. Термін «реабілітація» (rehabilitatio) у перекладі з латинської означає «одягати знову», «відновлення». В іншому трактуванні він походить від латинського re – префікс, що позначає «зворотну дію», та habilitas – «придатність». Уперше офіційно цей термін був застосований у 1946 р. у Вашингтоні до хворих на туберкульоз під час проведення конгресу з питань реабілітації цих хворих. Слово «реабілітація» має широке значення й уживається в усіх сферах діяльності людини – у фізичній, інтелектуальній, а також у духовній. У зв'язку з цим правильно говорити і про реабілітацію здоров'я людини. Одним із перших визначення поняття «реабілітація» дав Курт Вінтер: «Реабілітація – це цілеспрямована діяльність колективу в медичному, педагогічному, соціальному та економічному аспектах з метою збереження, відновлення і зміцнення здатності людини брати активну участь у суспільному житті».

У професійній підготовці майбутніх магістрів з фізичної реабілітації, особливо при опануванні навчальних курсів «Реабілітація в ортопедії і травматології», «Реабілітація у педіатрії», «Реабілітація в неврології», «Реабілітація в кардіології», а також базових бакалаврських дисциплін, при складанні та застосуванні реабілітаційних програм під час виробничої практики, важливо чітко розрізняти основні види реабілітації.

За нашим визначенням, комплексна реабілітація це складний багатофакторний процес, який включає в себе різноманітні, тісно пов'язані і взаємодоповнюючі види, серед яких виділяють *медичну, фізичну, психологічну, соціальну, професійну, економічну, педагогічну, спортивну, побутову, технічну, оздоровчу та правову реабілітацію*. Слід зазначити, що умовний розподіл реабілітації на види є корисним як для дидактики, так і для практики. Розглянемо детально основні її види у реабілітаційній теорії та практиці. Медична реабілітація забезпечується лікарями різних спеціальностей та іншими медичними працівниками відділень відновлювального лікування поліклінік, стаціонарів, реабілітаційних центрів тощо.

Від ефективності медичної реабілітації залежить успішність застосування інших видів реабілітації, їх тривалість і обсяг. Вона здійснюється у формі контролю за динамікою лікувального процесу й ефективністю реабілітаційних дій, проведенням лікувально-профілактичних і оздоровчих заходів після виписки зі стаціонару.

Медична реабілітація є частиною і початковим етапом комплексної реабілітації і ці поняття не можна ототожнювати. Деякі автори розглядають лікувальні й реабілітаційні заходи як самостійні, послідовні процеси.

На сьогодні в межах медичної реабілітації виділяють окремо «медикаментозну реабілітацію», хоча застосування медикаментозних препаратів традиційно відноситься до лікування. Це пояснюється тим, що ці препарати не виликовують хворобу, а гальмують прояви її наслідків і з цих позицій можуть розглядатися як реабілітаційні.

Отже, медична реабілітація (лікувальна, або клінічна) – це комплекс лікувально-діагностичних і лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на своєчасну і точну діагностику, госпіталізацію, а також відновлення і розвиток фізіологічних функцій хворого, виявлення його компенсаторних можливостей, усунення патологічного процесу, попередження ускладнень, відновлення або часткову компенсацію втрачених функцій, протидію інвалідності, підготовку тих, хто одужує, й інвалідів до побутових і трудових навантажень, активного самостійного життя.

Психологічна реабілітація потерпілого ефективніша, якщо її здійснює лікар-психотерапевт або психолог з урахуванням психологічних особливостей конкретного хворого, його інтересів і настанов, ставлення до своєї хвороби. У деяких випадках цю роботу достатньо координувати з фахівцями кабінету психотерапії.

До основних методів психологічної реабілітації відносять: психотерапевтичні індивідуальні або групові дії (бесіди у формі питань і відповідей, мотивоване навчання, аутогенне тренування, читання молитов тощо); психопрофілактику і психогігієну; створення сприятливого навколишнього оточення (у родині, робочому колективі); застосування корисної праці, фізичного тренування і спортивної діяльності, а в деяких випадках медикаментозних психотропних засобів (транквілізаторів, антидепресантів).

Психофармакотерапія пацієнтів повинна відповідати завданням психологічної реабілітації та проводиться суворо за лікарськими показаннями, з урахуванням ступеня прояву і характеру психопатологічних і соматичних розладів. Найважливішим компонентом психологічної реабілітації є збільшення фізичних навантажень, залучення до суспільного життя через газети, радіо, телебачення, контакти з близькими, пізніше зі співробітниками, аж до дозволу таким хворим (в основному розумової праці) уже на 2-3-му тижні хвороби по можливості займатися своїми робочими справами.

Одним із важливих психологічних чинників для інвалідів є ставлення до них здорового оточення. Важливим є і те, як самі інваліди сприймають свою життєву ситуацію, себе самого, свої взаємини з оточуючими, своє становище в суспільстві.

Отже, психологічна (психічна) реабілітація є обов'язковим компонентом реабілітації та супроводжує увесь комплексний цикл відновлювальних заходів із широким використанням особистісного потенціалу хворого, яка спрямована на корекцію психічного стану пацієнта, а саме: формування позитивного ставлення до відновлення здоров'я, рекомендацій лікаря, виконання реабілітаційних заходів; подолання у свідомості хворого або інваліда почуття безвихідності й інших негативних психічних реакцій, зміцнення віри в одужання та правильність призначеного лікування і реабілітації; подолання труднощів, пов'язаних із хворобою (інвалідністю) та її можливими наслідками; адаптацію, реадaptaцію або перекваліфікацію з використанням активної реабілітації; створення умов для психологічної адаптації хворого в життєвій ситуації, яка змінилася в результаті хвороби або інвалідності.

Цей процес включає комплекс державних, суспільних, правових заходів, спрямованих на відновлення повноцінних корисних відносин хворого із суспільством. У комплекс соціальної реабілітації входять організація активного способу життя, розвиток у хворого навичок, що забезпечують можливість самообслуговування, відновлення соціальних зв'язків (на роботі, в сім'ї), забезпечення культурних потреб, відпочинку, необхідного і зручного приміщення поблизу місця роботи, поліпшення умов праці, забезпечення хворих та інвалідів засобами пересування, протезами, приладами особливих конструкцій, засобами побутового призначення, правовий захист, своєчасний огляд пацієнтів на ВПЕК, матеріальне забезпечення (виплати у зв'язку тимчасовою непрацездатністю або інвалідністю, призначення пенсії, спонсорські, страхові, інші соціальні виплати). Зазначені проблеми вирішують не тільки медичні установи, але й органи соціального забезпечення. Ці заходи сприяють подоланню відчуття соціальної неповноцінності, пов'язаного з хворобою або інвалідністю, зміцнюють віру постраждалих у найкраще, зменшують зосередженість на своїй хворобі або дефекті. Реабілітація проводиться як у період тимчасової непрацездатності, так і після встановлення інвалідності.

У реабілітації інвалідів, особливо дітей і підлітків, виділяють термін «соціальна адаптація», яка є частиною соціальної реабілітації. Вона складається з виховних, загальноосвітніх заходів, трудової орієнтації та працевлаштування реабілітантів. Її основою є формування особистості, навчання самообслуговування, формування трудових навичок.

Для вирішення завдань професійної реабілітації, як зазначає Покровський В.І., необхідний комплексний підхід та участь фахівців суміжних галузей: клініцистів, гігієністів, фізіологів і психологів праці, ергономістів, фахівців із трудового навчання і виховання, трудового законодавства. Процес професійної реабілітації залежить від характеру і перебігу хвороби, професії, стажу роботи, кваліфікації, бажання працювати, фізичних і психічних можливостей людини. Відповідно до вимог, якими визначається рівень працездатності та можливість працевлаштування, професія не повинна посилювати важкість загального стану пацієнта, виключати вплив професійних шкідливих речовин, забезпечувати максимальне задоволення, використовувати залишкову працездатність інвалідів, сприяти найбільш повному прояву творчих і фізичних здібностей. Професійну реабілітацію розглядають з точки зору не тільки відновлення втраченої працездатності, але й подальшої профілактики інвалідності (захворювання) і можливого її зниження. У професійній реабілітації розрізняють два поняття: «працетерапія» і перекваліфікація».

Працетерапія є елементом фізичної дії на організм і тому відноситься до фізичної реабілітації. Працетерапія забезпечується фахівцями з трудового навчання (під контролем лікаря) у професійно-технічних училищах, спеціальних центрах професійної реабілітації (лікувально-трудова майстернях тощо), а також на промислових підприємствах, де за потреби створюються спеціальні умови, а також її можна проводити вдома. Деякі фахівці використовують термін «медико-професійна реабілітація» і визначають його як процес відновлення працездатності, який поєднує медичну реабілітацію з визначенням і тренуванням професійно значущих функцій, підбором професії й адаптації до неї.

Педагогічна реабілітація включає низьку спеціальних навчально-виховних заходів для дітей і під-

літків із вродженими або набутими дефектами, спрямованих на оволодіння ними необхідними вміннями і навичками самообслуговування, здобуття шкільної освіти, правильної навчально-трудої орієнтації, формування впевненості у власній повноцінності. Як зазначають Самсон О.І. і Коломеец М.Ю., педагогічна реабілітація здійснюється спільно лікарями і педагогами-реабілітологами. Як стверджує Дмитрієв В.С., завдання педагога-реабілітолога полягає в тому, щоб активізувати життєдіяльність індивіда, забезпечити його засобами реабілітаційної діяльності та стимулювати його вільний вибір.

Отже, педагогічно-реабілітаційна діяльність – це особливий вид діяльності педагога, допомога індивіду як суб'єкту соціальних і реабілітаційних відносин, спрямована на розкриття його потенційних можливостей, на корекцію психомоторного і біологічного розвитку, компенсацію втрачених функцій.

Засобами реабілітаційної педагогічної діяльності можуть виступати перш за все, оздоровчі, корекційні й адаптивні фізичні вправи, гігієнічні і рекреаційні заходи.

За даними Євсєєва С.П., Шапкової Л.В., в основі процесу спортивної реабілітації лежить необхідність відновлення і підвищення резервів різних функціональних систем організму спортсмена, які постійно випробовують на собі дію значних, а інколи межових фізичних навантажень. Спортсмен повинен повернутися до спорту таким, яким він був до отримання травми, і в найкоротший термін, зберігаючи можливість витримувати високі спортивні навантаження. Саме цим відрізняється реабілітація спортсменів від реабілітації інших хворих. Реабілітація спортсменів відбувається за принципом реабілітаційного ланцюга «лікар-реабілітолог-тренер». Вона починається в умовах проведення медичної реабілітації, потім переноситься на спортивний майданчик під контролем реабілітолога, а згодом спортсмен, коли дозволяє його стан повертається до повноцінного тренування.

Отже, спортивна реабілітація спрямована на відновлення функціональних систем організму спортсмена після тренувань, спортивних змагань, травм, захворювань з метою досягнення найвищих

спортивних результатів за рахунок застосування медикаментозних препаратів, фізичних вправ та природних чинників.

Побутова реабілітація ставить за мету розвиток у постраждалих навичок самообслуговування. Вона спрямована на надання тим, хто цього потребує, спеціальних протезів, особистих засобів пересування вдома і на вулиці, а також навчання користування звичайними побутовими засобами, пристосуваннями для самообслуговування (спеціальні ложки, виделки, замки, раковини, унітази тощо).

Технічні засоби широко використовуються на всіх етапах відновлювального процесу. Технічна реабілітація спрямована на розробку індивідуальних технічних засобів та пристосувань для кожного етапу реабілітаційного процесу з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу.

Фізична реабілітація займає провідне місце в комплексній системі реабілітації. У вітчизняній літературі вперше термін «фізична (функціональна) реабілітація» зустрічається у працях деяких авторів, які займалися лікуванням і реабілітацією кардіологічних та пульмоно-логічних хворих. Вона спрямована на відновлення фізичної працездатності хворих і включає всі питання щодо застосування фізичних чинників у реабілітаційному процесі, а також передбачає вивчення реакції організму на їх застосування. Серед них можна виділити ЛФК, масаж, природну і преформовану фізіотерапію, дієтотерапію, фітотерапію, курортні чинники тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Таким чином, проведений нами аналіз різних видів реабілітації, як єдиного комплексного процесу відновлення здоров'я хворих та інвалідів вказує на взаємозв'язок медичного, психологічного, соціального, педагогічного, професійного, побутового, технічного, спортивного та фізичного аспектів (видів) реабілітації, які слід враховувати під час розробки складових галузевого стандарту вищої освіти, навчальних та робочих програм академічних дисциплін та виробничих практик, при створенні єдиної науково-методичної бази та пов'язаного апарату у професійній підготовці магістра з фізичної реабілітації.

Список літератури:

1. Дмитрієв В. С. Введение в адаптивную физическую реабилитацию: монография / В. С. Дмитрієв. – М.: ВНИИФК, 2001. – 240 с.
2. Дормидонтов Е. Н. Ревматоидный артрит / Е. Н. Дормидонтов, Н. И. Коршунов, Б. Н. Фризен. – М.: Медицина, 1981. – 176 с.
3. Евсєєв С. П. Адаптивная физическая культура / С. П. Евсєєв, Л. В. Шапкова. – М.: Советский спорт, 2004. – 240 с.
4. Кнышов Г.В. Приобретенные пороки сердца / Г. В. Кнышов, Я. А. Бендет. – К.: ИССХ, 1997. – 280 с.
5. Лисовский В. А. Комплексная профилактика заболеваний и реабилитация больных и инвалидов / В. А. Лисовский, С. П. Евсєєв, В. Ю. Голофеевский, А. Н. Мироненко. – М.: Советский спорт, 2004. – 320 с.
6. Пархотик И. И. Физическая реабилитация при травмах верхних конечностей / И. И. Пархотик. – К.: Олимпийская литература, 2007. – 280 с.
7. Самсон Е. И. Поликлиническая терапия / Е. И. Самсон, М. Ю. Коломеец. – К.: Вища шк., 1985. – 263 с.
8. Сиркин А. Л. Инфаркт миокарда / А. Л. Сиркин. – М.: Медицина, 1991. – 276 с.

Городинский С.И.

Буковинский государственный медицинский университет

СПЕЦИФИКА ПРОЦЕССА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ФИЗИЧЕСКИХ РЕАБИЛИТОЛОГОВ, ВКЛЮЧАЯ ОСНОВНЫЕ ВИДЫ РЕАБИЛИТАЦИИ

Аннотация

В статье отражены основные подходы к определению основных видов реабилитации (медицинская, физическая, психологическая, социальная, профессиональная, педагогическая, спортивная, бытовая, техническая, оздоровительная) при подготовке магистра по физической реабилитации в вузе.

Ключевые слова: виды реабилитации (медицинская, физическая, психологическая, социальная, профессиональная, педагогическая, спортивная, бытовая, техническая, оздоровительная).

Horodynskyi S.I.

Bukovinian State Medical University

SPECIFICITY OF PHYSICAL TRAINING FUTURE REHABILITATION CONSIDERING THE MAIN TYPES OF REHABILITATION

Summary

The article reveals the basic approaches to the determination of the main types of rehabilitation (medical, physical, psychological, social, vocational, educational, sports, household, technical, recreational) in the preparation of Master of Physical Rehabilitation in university.

Keywords: types of rehabilitation (medical, physical, psychological, social, vocational, educational, sports, household, technical, recreational).

УДК 371.7:796

ПЕДАГОГІЧНИЙ ВПЛИВ НА ПАРАЛЕЛЬНЕ ФОРМУВАННЯ ВОЛЬОВИХ І ФІЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Демчучена І.В.

Буковинський державний медичний університет

Практика фізичного виховання свідчить, що рухливі ігри та ігри-естафети необхідно використовувати в системі занять для удосконалення фізичної, технічної, тактичної і вольової підготовки. Одним із основних методів, які дозволяють активно впливати на стан організму дітей, є метод спорідненого впливу, в якому основний зміст відводиться навчання фізичних вправ, проведенню рухливих ігор, ігор-естафет, спрямованих на формування фізичних і вольових здібностей в процесі спрямованої фізичної підготовки.

Ключові слова: фізична культура, педагогічний вплив, здібності.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема зміцнення фізичного та психічного здоров'я дітей є одним із головних завдань українського суспільства. Сьогоднішні школярі складатимуть більшу частину потенціалу українського суспільства першої половини XXI століття. Саме їм доведеться вирішувати складні соціально-економічні, морально-естетичні, національні проблеми, що вже сьогодні хвилюють суспільство. Тому навчання, виховання і оздоровлення молоді в нашій країні є одним із найважливіших завдань, що відзначено в державних документах: Закон України «Про фізичну культуру і спорт»(1993), Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні (1996), Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації»(1998), Концепція фізичного виховання в системі освіти України (1997), Доктрина фізичного виховання і спорту в Україні (2004) та ін.

Щоб досягти успіхів у цій справі, необхідно узгодити спосіб життя дітей із закономірностями їхнього фізичного та психічного розвитку, розробити ефективні засоби впливу на організм, запровадити раціональний режим навчання та відпочинку, систему раціонального харчування тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми та на які опирається автор. Науковці Е.С. Вільчковський, 2003; Л.В. Волков, 2003; Є.П. Ільїн, 2001; К.П. Козлова, 2004; Т.Ю. Круцевич, 1998 та ін. стверджують, що заняття фізичними вправами не тільки розширюють діапазон функціональних можливостей, але й розвивають здатність долати труднощі і перешкоди. У процесі занять фізичною підготовкою у школярів формується ряд важливих вольових здібностей, зокрема дисциплінованість, самостійність, наполегливість, ініціативність, рішучість, витримка, сміливість та ін. як стверджують Г.Л. Апанасенко, 1997; Л. І. Божович, 1989; Б.М. Шиян, 2004.